

SZAKDOLGOZAT

Rozsa Adél

Vidékfejlesztési Agrármérnök Bsc Szak

SZÉKELYUDVARHELY

2024

MAGYAR AGRÁR-ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Georgikon Campus - Székelyudvarhelyi Egyetemi Központ

Vidékfejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet

Vidékfejlesztési Agrármérnöki Alapképzési Szak

**A gazdasági fejlettség mutatóinak összehasonlító elemzése a
COVID előtti és COVID utáni időszakban a Közép-romániai
fejlesztési régió példáján**

Belső konzulens: Dr. habil Bacsi Zsuzsanna
egyetemi tanár

Belső konzulens Intézete/tanszéke:
Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézet
Agrárgazdaságtani és Agrárpolitikai
Tanszék

Készítette: Rozsa Adél
Vidékfejlesztési agrármérnöki
alapszakos hallgató

Székelyudvarhely

2024

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	4
2.	A NUTS2 szintű Közép-romániai fejlesztési régió bemutatása	6
2.1	A régió fekvése, természeti adottságai.....	8
2.2	A régió demográfiai jellemzői	9
2.3	A Közép-romániai fejlesztési régió gazdasága	10
3.	A COVID-19 világjárvány hatásai Romániában	12
3.1	A COVID-19 járvány időbeli lefolyása	12
3.2	A járvány gazdasági hatásai Romániában	14
4.	Anyag és Módszer	17
5.	Népesség- és életszínvonal változás a pandémia után	19
5.1	Népességváltozás.....	20
5.2	Reál GDP alakulása.....	21
5.3	Szegénységi ráta.....	22
5.4	Munkanélküliségi ráta.....	24
5.5	Nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok	26
6.	Mutatók összehasonlítása	28
6.1	A Közép régió mutatóinak változása a járvány előtt, alatt és után	28
6.2	A jövedelmi és foglalkoztatási helyzet összefüggései a vizsgált időszakban	31
6.3	A munkatermelékenység változása a járvány előtt, alatt és után.....	34
7.	Összefoglalás, következtetések, javaslatok.....	36
	Felhasznált Irodalom:.....	38
	Ábrajegyzék:.....	39
	Táblázatjegyzék:.....	40
	Nyilatkozatok:	41
	Köszönetnyilvánítás:	43

1. Bevezetés

A szakdolgozat témája a gazdasági fejlettség mutatóinak összehasonlító elemzése valamely konkrét régió példáján. A NUTS2 Közép-romániai fejlesztési régiót (Centru) fogom vizsgálni, a régió belüli demográfiai, gazdasági, életszínvonal és infrastruktúra mutatóinak változását a COVID-19 világjárvány előtti és utáni években.

A vizsgálataimat a járvány előtti 5 éves időszak (2015-2019), illetve a járvány utáni 2 éves időszak (2022,2023) vonatkozásában fogom elvégezni.

A Világ Egészségügyi Szervezet (WHO) 2020. január 30-án nyilvánította a COVID-19-et nemzetközi közegészségügyi vészhelyzetté, majd pedig 2020. március 11-én hivatalosan is világjárványnak minősítette (NNGYK,2023) . Tehát mondhatjuk azt, hogy a járvány kezdete Romániában 2020 eleje. Különböző szakaszai és hullámai voltak, amelyek az egyes országok és régiók sajátos helyzetétől függtek, és a világjárványt különböző időpontokban különböző országokban és régiókban lezárták, vagy továbbra is fennálltak bizonyos szinten. Romániában a járvány végét pontos dátum szerint nem tudjuk meghatározni, mivel a járványhelyzet folyamatosan változik, és az ország hatóságai állandóan értékelik és monitorozzák a helyzetet. A harmadik hullám 2021-ben tombolt, 2022 elején pedig a román kormány rendelete szerint megszűnt a közterületi védőmaszk viselésének kötelezettsége, a személyek mozgásának korlátozása és tilalma (Haszán, 2021). Tehát tekinthetjük ezt a COVID-19 világjárvány végének Romániában.

A járvány komoly hatással volt teljes Románia és ezen belül a Közép-romániai fejlesztési régió belüli életszínvonal csökkenésére. Munkanélküliséget, jövedelemvesztéseget, teljes csődöt jelentett sok vállalkozó számára és sokan azóta sem tudtak újra lábra állni az elszenvedett veszteségek miatt. Nagy mértékben határozta meg a demográfiai változásokat is, megnövekedett az elhalálozások száma és csökkent a születések száma. Súlyos gazdasági visszaesések, jelentős elbocsájtások voltak, továbbá rámutatott az infrastruktúra hiányosságaira is például az egészségügyi területen.

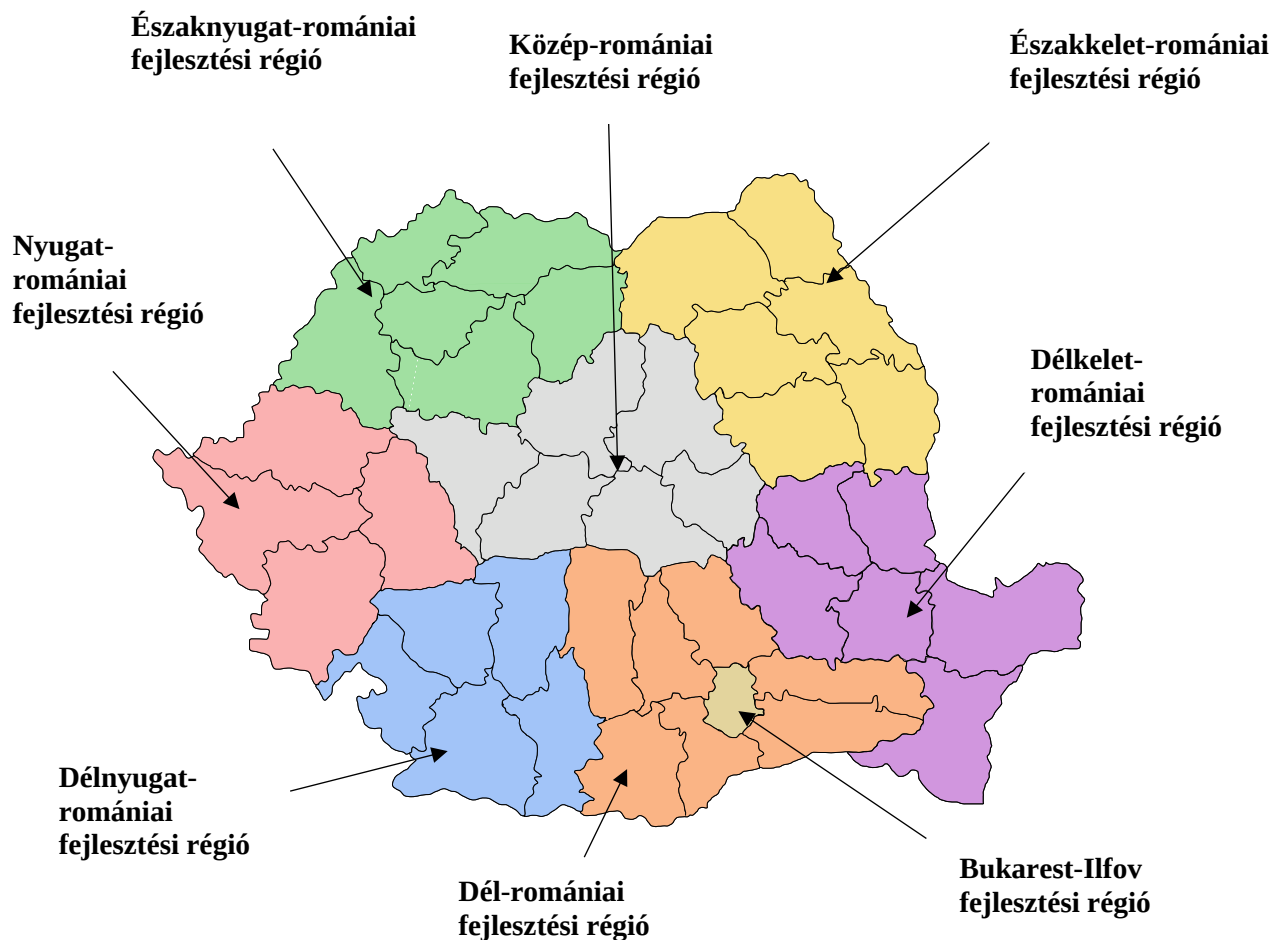
A fent említett jelentős változásokat fogom taglalni a szakdolgozatban, szeretném bemutatni statisztikai elemzések, mutatók összehasonlításával a COVID-19 előtti és utáni időszakokat.

A dolgozat felépítése a következő: a 2. fejezetben áttekintem a Közép-romániai fejlesztési régió természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőit, szakirodalomra támaszkodva

mutatom be a régió adottságait, helyzetképét. A 3. fejezet, szintén szakirodalmi források alapján áttekinti a COVID-19 pandémia lefolyását Romániában, és az országra gyakorolt főbb társadalmi-gazdasági hatásokat. A 4. fejezetben röviden bemutatom a saját elemzéseimhez használt módszereket, majd az 5. és 6. fejezetben következik a saját elemzésem, amely a Közép-romániai fejlesztési régióra vonatkozó szekunder adatgyűjtés alapján értékeli a pandémia régiós szintű következményeit. Végül a 7. fejezetben összefoglalom az eredményeimet, következtetéseket és javaslatokat fogalmazok meg.

2. A NUTS2 szintű Közép-romániai fejlesztési régió bemutatása

Az EU területi statisztikai adatgyűjtése az országok statisztikai régiókra való felosztásán alapszik. A régió kifejezés egy meghatározott területre vonatkozik, amely valamilyen szempontból összetartozik vagy azonos jellemzőkkel rendelkezik. Lehet földrajzi, gazdasági, kulturális vagy politikai szempontból meghatározott. Földrajzi értelemben a régió lehet egy ország része (például Románia Közép-romániai fejlesztési régiója), vagy akár egy nagyobb földrajzi egység, mint például Európa vagy Ázsia. Gazdasági értelemben lehet egy gazdasági térség vagy piac, amelyet közös gazdasági jellemzők, infrastruktúra vagy kereskedelmi kapcsolatok kötnek össze. Kulturális szempontból a régió olyan területet jelenthet, amelyen élő embere hasonló nyelvet beszélnek, hasonló hagyományokkal rendelkeznek, vagy közös történelmi és kulturális értékeket osztanak (Nemes Nagy, 1997).

1. ábra: Fejlesztési régiók Romániában.

Forrás: Wikipedia (NUTS statistical regions of Romania)

Románia közigazgatási felosztása négy NUTS1 makró régióra tagolódik, amelyeket tovább felosztva a NUTS2 szinten (1. ábra) nyolc fejlesztési régióba tömörül az ország 41 megyéje (NUTS3-as szint) és a fővárosa, Bukarest. A NUTS2 szintű Közép-romániai fejlesztési régiót (román nyelven: Centru) Hagita-, Kovászna-, Maros-, Fehér-, Brassó- és Szeben megyék alkotják (ADR, 2024).

A Közép-romániai fejlesztési régiót 1998-ban hozta létre a romániai megyei tanácsok szövetsége a Románia európai uniós csatlakozásához szükséges regionális fejlesztések koordinálására. Ez a régió nagyságrendileg a hetedik a nyolc fejlesztési régió közül. Területe 34 100 km², ez az ország területének 14,31%-át teszi ki. A lakosainak száma 2022 január 1. adatok szerint 2 290 880 fő, népsűrűsége 67,2 fő/km². A lakosság sűrűsége itt érzékelhetően alacsonyabb, mint az országos átlag (79,9 fő/km²).

A régiót 57 város alkotja, urbanizációs aránya 59,9%, kissé meghaladva az országos átlagot, ami 54,9%. Brassó megye 74,7%-os városi lakosságarányával az ország egyik legurbanizáltabb megyéje.

A lakosság szerkezete korcsoportok szerint és az elmúlt évtizedben tapasztalt demográfiai trendek egy gyors öregedési folyamatot mutatnak. A 65 év feletti lakosság aránya 2022-re 19,3%-ra nőtt, míg 1990-ben 9,7% volt. A fiatal lakosság (0-14 éves kor) aránya az 1990-ban mutatott 23,7%-ról 2022-re 16,5%-ra csökkent. A demográfiai öregedés aránya (az ezer fiatalra jutó idős emberek száma) a Közép-romániai régióban 1171‰, ez a mutató tehát nőtt, bár a régió az országos átlag alatt teljesít (1239‰).

2.1 A régió fekvése, természeti adottságai

A Közép-romániai fejlesztési régió Románia központjában, a Kárpát-kanyar belső felében, a Maros és az Olt felső és középső folyásain található, amelyet a keleti 25. hosszúsági kör és a 46. északi szélességi kör keresztez. A Centru 34 082 km²-es területével, amely Románia területének 14,3%-át teszi ki, az 5. helyen áll a nyolc fejlesztési régió között. Földrajzi helyzetéből adódóan Bukarest-Ilfov kivételével minden más fejlesztési régióval határos, központi zónájától a határátkelőhelyekig megközelítőleg egyenlő távolságokat regisztrálva.

Természeti adottságait tekintve vízrajzi hálózat gazdag: Maros és Olt felső és középső folyásából és mellékfolyóiból áll. A természetes tavak eredetüket tekintve változatosak, a legjelentősebbek a Fogarasi-hegység jeges tavai, a Hargita-hegységben található Szent Anna vulkáni tó, a Vörös-tó, a Békás folyó és a Medve-tó. A legjelentősebb mesterséges tavak az Olt és Sebeş folyók gátas tavai, a nagyszebeni egykori sóbányák sóstavai és Erdély alföldi halastavai.

A régió éghajlata mérsékelt kontinentális és a tengerszint feletti magasság szerint változik. A keleti régió mélyedéseiben gyakoriak a hőmérsékletváltozások. Brassó megyében 1942. január 25-én mérték Románia legalacsonyabb hőmérsékletét, -38,5 °C-ot (Wikipédia, Centru_(development_region), 2024).

A Közép-romániai fejlesztési régió kontinentális biogeográfiai régió. A természetes növényzet változatos, magassági rétegződést mutat. Az erdélyi dombvidéken az erdőssztyepp növényzet jellemző.

A természeti erőforrások változatosak, és jelentős földgáz-, só-, színesfém-, építőanyag- (bazalt, andezit, márvány), kis szénkészletek és számos ásványvízforrás készletei vannak. A felszín alatti erőforrásokon kívül a Közép-romániai fejlesztési régió figyelemre méltó vízenergia-potenciállal és értékes erdészeti potenciállal rendelkezik (erdők és fás területek a régió felszínének körülbelül egyharmadát foglalják el) (ADR, 2024).

2.2 A régió demográfiai jellemzői

A Közép-romániai régióban 2021-ben regisztrált lakosságnövekedési ráta -6,5 ‰ volt, míg az országos szinten -8,2‰. A negatív növekedési ráta tehát azt jelenti, hogy a lakosság száma csökkent. Az elmúlt három évtizedben (kivéve a 1990–1992-es időszakot) a Közép-romániai régióban a természetes népszaporulat negatív értékeket mutatott, amelyek az utóbbi két évtizedben tovább mélyültek. Ennek az alakulásnak fő oka volt a születések számának csökkenése és a halálozások számának növekedése. A teljes termékenységi ráta (az 1000 nőre eső élve születések száma 15-49 éves korban) a Közép-romániai fejlesztési régióban 1994-ben 40,1‰ volt, 2021-ben pedig 36,9‰, míg az átlagos élettartam 1990–2021 között 70,59 évről 75,73 évre emelkedett.

A legmagasabb városi lakosságaránnyal 2021-ben Braşşó (69,8%) és Szeben (64,8%) megyék rendelkeznek, míg a legtöbb vidéki lakos Hargita (57,9%), Kovászna (52,9%) és Maros (51,1%) megyékben található (ADR, 2024).

A Közép-romániai régiót jellemzi a nagy etnikai, nyelvi és vallási sokféleség. Az 2011-es népszámlálási adatok szerint a legtöbb etnikai és vallási kisebbséghez tartozó személy ebben a régióban él, összehasonlítva más régiókkal.

Nemzetiségi összetétel:

- 🕒 román- 65,4%
- 🕒 magyar- 29,9%
- 🕒 roma- 4,0%
- 🕒 német- 0,6%
- 🕒 más- 0,1%

A románok alkotják tehát a régió abszolút többségét, akiket a magyarok, a romák és a németek követnek. A leggyakrabban beszélt nyelvek a román (64,1%) és a magyar (29%).

A vallási hovatartozás terén ugyanez a változatosság mutatkozik a lakosságban:

- 🕒 ortodox- 60%
- 🕒 római katolikus- 14,8%
- 🕒 református- 11,5%
- 🕒 unitárius- 2,1%

🕒 más- 11,6%

Az utóbbi három évtizedben a régió lakossága 19,9%-kal csökkent (1990-ben 2 860 490 fő volt, 2022-ben pedig 2 290 880 fő), ami nagyon súlyos csökkenési ütemet jelent. A városi környezetben élők száma a régióban 2022-ben 24,4%- al csökkent 1990-hez képest, míg a vidéki környezetben élőké 13,1%- al csökkent.

A Román Statisztikai Intézet (Institutul National de Statistică) előrejelzése szerint a Közép-romániai régió lakossága majdnem negyedével csökken (-23,2%) majd 2060-ra. Az aktuális demográfiai tendenciák fenntartása mellett azt prognosztizálják, hogy a régió lakossága 2030-ra 2,2 millió főre, 2050-re 1,9 millió főre, és 2060-ra 1,8 millió főre fog csökkenni. Ugyanakkor a demográfiai öregedés folyamata is fokozódni fog, az öregedési arány elérve 1625,9%-t 2030-ra és 2024,5%-t 2060-ra (Eurostat, 2024).

2.3 A Közép-romániai fejlesztési régió gazdasága

A Közép-romániai fejlesztési régió GDP-je jelentős, a régió gazdasági teljesítménye hozzájárul Románia teljes GDP-jének körülbelül 17,5%- ához. Ez a százalékarány azt mutatja, hogy a régió fontos szerepet tölt be az ország gazdaságában.

Az egy főre jutó GDP a Közép- régióban magasabb, mint az országos átlag. A Közép- régióban 15.878 ezer Euró az egy főre jutó reál GDP, míg Romániában 10,835 ezer Euró. Ez azt jelenti, hogy a régió gazdasági teljesítménye átlagon felüli, ami a magasabb életszínvonalra és jobb gazdasági lehetőségekre utal a régióban. Azonban ezt a kijelentést befolyásolhatja a munkanélküliségi ráta és a szegénységi ráta is (Eurostat, 2024).

A régió gazdaságát több kulcságazat is meghatározza, amelyek közül kiemelkedik az autóipar, a feldolgozóipar, az IT és a turizmus. Ezek az ágazatok jelentős mértékben hozzájárulnak a régió összGDP- jéhez. Az autóipar és a kapcsolódó beszállítói iparágak körülbelül 20%-ot tesznek ki a régió GDP- jéből. A feldolgozóipar, beleértve az élelmiszeripart és a könnyűipart, szintén jelentős, ezek együttesen körülbelül 25%-ot képviselnek. Az informatikai szektor dinamikusan fejlődik és körülbelül 15% -ot ad hozzá a GDP-hez. A turizmus, különösen a történelmi városok és a természeti látnivalók kihasználása körülbelül 10% körüli részesedést jelent.

A munkanélküliség aránya a Közép-romániai fejlesztési régióban sokkal magasabb, mint az országos átlag, ami jelenleg körülbelül 5,6% körül mozog. Ezzel szembe a Közép- régióban

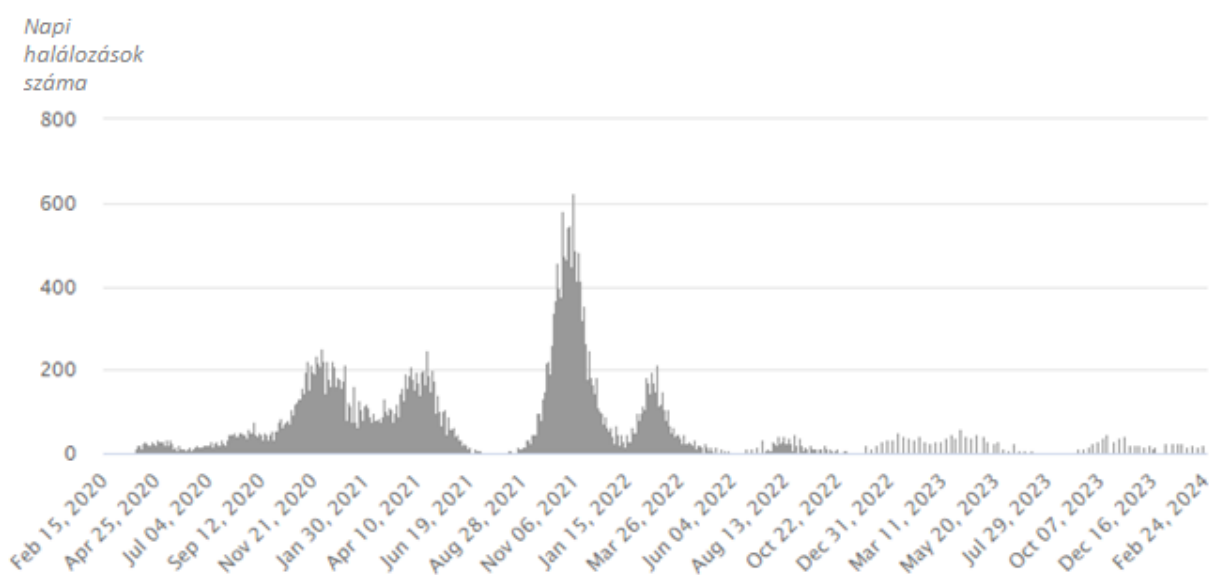
41,5% a munkanélküliségi ráta. Ez a magas munkanélküliségi ráta az instabil gazdasági környezetet és a munkaerőpiac egészségtelen állapotát tükrözi a régióban. Ugyanakkor Románia relatív kis munkanélküliségi rátája azt mutatja, hogy Románia gazdaságilag egyike a fejlettebb országoknak, dinamikus iparági szerkezettel és stabil munkaerőpiaci helyzettel ADR (2024). A Közép-romániai fejlesztési régió mindenképp jelentős lehetőségeket kínál a befektetők és a vállalkozások számára.

3. A COVID-19 világjárvány hatásai Romániában

3.1 A COVID-19 járvány időbeli lefolyása

Amikor először olvastunk arról, hogy Kínában egy Koronavírusként emlegetett járvány tört ki, ami előreláthatóan az egész világon elterjed majd, nem nagyon vettük komolyan, nevettünk ezen. Méghogy ilyen vírus, hogy terjedhetne el az egész világon a napjainkban, amikor ilyen fejlett az orvostudomány és a technológia, és hogy is érhetne el hozzánk Kínából? Felfoghatatlan volt a gondolat is 2019 decemberben.

Három hónappal később, 2020 februárjában azonosították az első COVID-19 vírusos beteget Romániában. Ekkor már mindennapi beszédtemává vált a vírushelyzet a reggeli munkahelyi kávézások alkalmával, de valójában még akkor sem fogtuk fel a helyzet komolyságát. 2020 március 22.-én történt az első COVID-19 vírus általi halálozást. Egy hónappal a betegség megjelenése után az azonosított fertőzöttek száma meghaladta az ezer főt, újabb egy hónap múltán pedig a tízezret (Wikipédia, 2023.). Teljes és részleges lezárások az ország minden részén, a halottak fekete zsákban temetése, az idős hozzátartozóink állandó óvása, félelem, kételyek, munkanélküliség, bércsökkenések, teljes csőd, visszafordíthatatlan anyagi és érzelmi károk... egy szörnyű és meghatározó időszak vetette árnyékát az egész országra, az egész világra. Április végén az ország túljutott a járványgörbe első hullámán, a korlátozások legtöbbször pedig május- június során fokozatosan feloldották.

2. ábra: Napi halálozási adatok 2020 februártól 2024 februárig Romániában

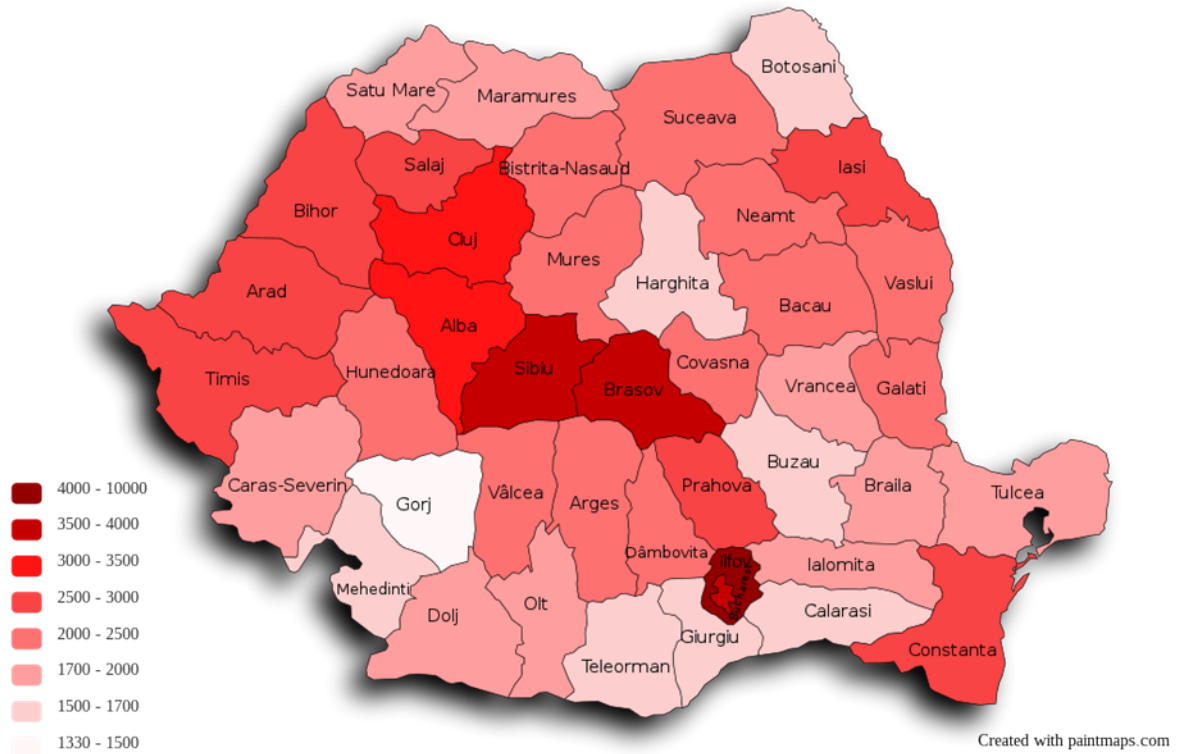
Forrás: Wordometer (2024) alapján saját szerkesztés

Azt reméltük, hogy a vírus terjedése nyáron lassulni fog, hiszen enyhítették a korlátozásokat, azonban az esetek száma ismét növekedni kezdett. 2020 júliusának végén a napi fertőzések száma ezer fölött volt, októberben pedig a napi esetszám elérte a tízezret. Több korlátozást vezettek be, de a tavaszi szükségállapothoz hasonló rendelkezéseket csak néhány településen alkalmazták. A kórházak tele voltak, az egészségügyi rendszer leterhelődött, a betegeket nem lehetett látogatni, sokan két lábon járva mentek be a kórházba és holtan távoztak. Többször került a média figyelmébe a kórházakban nyújtott szakszerűtlen kezelés, embertelen bánásmód, méltatlan ellátás.

Amikor újra lecsendesült a járványhelyzet, felcsillant a remény és sokan próbálták újra építeni családjukat, kapcsolataikat, munkahelyüket, vállalkozásaikat, 2021 márciusában kitört a harmadik hullám.

Nyilvánvaló volt az életszínvonal csökkenése, az emberek elszigeteltsége fizikailag és szociálisan egyaránt. A munkahelyek elvesztése elszegényedést eredményezett, az addig is mélyszegénységben élők szó szerint éheztek. A tarthatatlan nélkülözés, kijárási tilalom, ezek megszegése következtében kiosztott bírságok lázadáshoz vezettek. Szőnyeg alá separték az aktuális társadalmi és politikai kérdéseket, betiltották a rendezvények és ünnepélyek megtartását.

2020-ban 296 411 halálesetet jegyeztek Romániában, ami negatív rekordot jelentett az 1989-es rendszerváltás utáni Romániában. Az eddigi rekord 1996-ban volt, ami 1%-al kevesebb halálesetet mutatott. Az élveszületések száma szintén mélypontra volt. Az elhalálozások számának nagyrésze a járvány közvetett hatásának tudható be (Geo-Spatial Project, 2022). Ország szinten 2020 december 6.- ai adatok szerint a legtöbb beteget Ilfov megyében számolták, ezt követte Szeben és Brassó megye illetve Bukarest, majd Fehér és Kolozs megye. Szilágy, Bihar, Arad, Temes, Iasi és Konstanca megyékben 2500-3000/ 100 000 fő volt a betegek száma, a többi megyében azonban egyre kevesebb. A legkevesebb beteget Gorj megyében jegyezték.

3. ábra: A COVID- 19 betegek száma 2020 decemberben Romániában.

Forrás: Wikipedia- COVID-19 outbreak Romania per capita cases

3.2 A járvány gazdasági hatásai Romániában

Az ország gazdaságát is súlyosan érintette a COVID- 19 járvány. 2020 márciusában a román lej történelmi mélypontra süllyedt az euróval szemben, majd szeptemberben újabb negatív rekordot döntött. A 2008- as válság óta a bukaresti értéktőzsde a legnagyobb zuhanást produkálta. A márciusi szükségállapot, lezárások és korlátozások következtében az országban 1,29 millió személy vesztette el a munkahelyét, majd az enyhítések után a gazdaság újraindulásával újabb 800 munkaszerződés kötött. Azonban ez azt mutatja, hogy közel félmillió munkahely szűnt meg a járvány következtében. Ezek a munkahelyek főleg az építőipart és a feldolgozóipart érintették. Nem kevésbé érintette azonban a vendéglátó ipart sem a járvány hatása, ugyanis a vendéglátó ipar bevételei 2019- hez képest átlagosan 70%- al csökkentek. Sokan néhány hónapra teljesen bezártak (például Szovátán), mások ki sem nyitottak újra azóta sem (például Vektor Motel- Göcs). 2020 második évtizedében a gazdasági teljesítmény 12,3%- al esett vissza az első évtizedhez képest, és 10,5%- al az előző év hasonló periódusához képest (Sănătății, 2022).

Az iskolákat 2020 március 11.-én bezárták és átálltak a távoktatásra. Az országban addig nem létezett online oktatás, így sok lehetőség kihasználatlan maradt a gyenge szervezés és infrastruktúra miatt. Csak a tanulók kevesebb, mint 60%- a ért el eredményeket ezzel a módszerrel. A minisztérium határozata értelmében a tanárok nem adtak új anyagot, csak a meglévő tudás elmélyítésében segítettek, így nem haladtak a tananyaggal. A tanintézmények nem nyitottak újra a tanév során, azonban a végzős (8. és 12. osztályos) tanulóknak júniusban megtartották a képességvizsgát, illetve az érettségit. Csökkent az oktatás színvonala, gyengébb eredményeket értek el a diákok a képességvizsgákon.

Az új tanév szeptember 14.-én indult, a legtöbb iskolában normális forgatókönyv szerint, vagyis minden tanulót köteleztek az órákon való fizikai részvételre. Kivételek voltak azok az iskolák, ahol az adott településen az ezer lakosra vetített új megbetegedések száma meghaladt egy küszöböt: az iskolák 2%- át bezárták, és 25%- ban hibrid oktatást vezettek be (a tanulók csak egy része járt az órákra felváltva). Ahogy teltek a hetek, egyre több megye és település érte el a kritikus fertőzöttségi szintet, így a legtöbb iskolában ismét távoktatást vezettek be.

A COVID- 19 járvány láthatóan hatással volt a demográfia, gazdaság, életszínvonal és infrastruktúra mutatóira egyaránt (Wikipédia, 2023.).

A világjárvány miatt átrendeződött az emberek munkavégzése, életvitele, és gyakorlatilag a teljes gazdaság. A COVID-19 járvány kitörése miatt kialakult gazdasági bizonytalanság, a csökkenő bizalom, a digitális megoldások és a home office következtében megváltozott a fogyasztói magatartás. Megfigyelhetjük ezt az élelmiszervásárlási szokások tekintetében. A fogyasztók egyre többször vásároltak szupermarketekben, megemelvén a költségek átlagukat. Romániában a 3000- 5000 lej nettó átlagkeresettel rendelkezők 50%- a a járvány alatt és után heti gyakorisággal járt vásárolni, míg a járvány előtti években csak 12%- uk járt ilyen gyakran szupermarketbe. Ugyanakkor más területen ezzel egyenesen arányosan csökkentették a vásárlások gyakoriságát. A hasonló világszintű események hatására mindig megnövekszik a kereslet az élelmiszeripari termékek iránt. Megváltozott az egy vásárlás során élelmiszerre költött pénz mennyisége és az élelmiszerüzletek látogatási gyakorisága. A fogyasztók a tartós termékekre fordították a figyelmüket, továbbá elkezdtek otthon főzni, gyakrabban vásároltak ételt elvitelre, és gyakran rendeltek ételt házhoz a lezárások, lakhatás elhagyásának korlátozásai és az éttermek bezárása miatt. Ugyanakkor a nem élelmiszer termékek online vásárlásának száma csökkent a járványhelyzet alatt (György-Orbán, 2021).

A fertőzésszámok magasabbak voltak a gazdaságilag fejlettebb területeken, de a halálozási ráta ezzel szemben rosszabb volt az elmaradottabb, alacsonyabb jövedelmű településeken. A legmagasabb mortalitási adatok tehát nem a legfertőzöttebb területekhez, hanem a gazdaságilag elmaradottabb térségekhez köthetők. Ezeket a területeket az alacsonyabb várható élettartam és rosszabb átlagos egészségügyi állapot jellemzi.

A COVID-19-járvány nemcsak közvetlenül terhelte meg az egészségügyi ellátórendszert a betegek számának növekedése miatt, hanem közvetve is. Megváltozott az emberek életkörülménye és viselkedése. Egyes tényezők, mint például a járvány által okozott gazdasági visszaesés, különösen sújtotta az anyagi nehézségekkel küzdő társadalmi csoportokat, ami negatívan hatott az egészségi állapotukra. A járvány idején jelentősen megnőtt a mentális betegségek kialakulásának kockázata, ami további igényeket generálhatott az egészségügyi szolgáltatások iránt. Függetlenül az egészségi állapottól, a járvány alatt az emberek kevésbé fordultak orvoshoz a fertőzéstől való félelem miatt, ha tüneteik enyhék voltak.

A járvány kitörésekor a „pánikvásárlás” tünetei a gyógyszerek vásárlásában is megmutatkozott. 2020 elején, a járvány kitörését követően a gyógyszervásárlás 25- 40%- al megugrott, majd enyhén visszaesett. A legtöbb gyógyszertípus esetében a kezdeti vásárlás után a fogyasztás a járvány előtti szintre stabilizálódott. Kivétel ez alól az antidiabetikumok, amelyeknél a fogyasztás a korábnál kicsit alacsonyabb szintre állt be, illetve az antidepresszánsok fogyasztása kissé megemelkedett (Horn-Bartal, 2022).

4. Anyag és Módszer

Nemes Nagy József a Regionális elemzési módszerek című könyvében áttekinti a területi összehasonlító elemzések főbb lépéseit és módszereit (Nemes Nagy, 2005). A jelen dolgozatban ezekre a lépésekre támaszkodva folytatom le összehasonlító vizsgálataimat.

A régió területileg egyértelműen lokalizált, ugyanis hat megyét foglal magába, melyek a következők: Hagita-, Kovászna-, Maros-, Fehér-, Brassó- és Szeben megye. A Közép-romániai fejlesztési régió területe 34 100 km². Az adatgyűjtés során statisztikai adatokat fogok vizsgálni, összehasonlítani. Ilyen statisztikai mutatók a régió belüli népességre vonatkozó mutatók, a GDP változása, a szegénységi ráta, munkanélküliségi mutatók, továbbá a nem dolgozó és nem iskolás népesség összevetve az össznépességgel, és a munkaképes korosztály számával.

A 2015-1029- es adatokat az Eurostat adatbázisából fogom letölteni (Eurostat, 2024), a 2022- 2023-as adatsorok nagy részét pedig az ADR Centru- Közép- romániai fejlesztési régió ügynökségének weboldaláról szerzem be a „Buletin statistic regional” negyedéves kimutatásokat összevetve (ADR, 2022-23-24). A regionális elemzések jellegét nagyon befolyásolja a vizsgálatba bevont terület egységek száma. Esetemben egy kiválasztott egységet vizsgálok, különböző szempontokból, különböző időpontokban. A vizsgált terület térségi szinten regionális tér, ezen belül nagytérség. A saját vizsgálataim során főként a népesség változást és az életszínvonal változását szeretném vizsgálni, a COVID-19 járvány előtti és utáni időszakokat összehasonlítva. A népesség és a GDP terén a COVID-19 előtti és utáni tendencia, a szegénységi ráta növekedése vagy csökkenése, a munkanélküliek aránya, illetve a nem dolgozó és nem iskolába járó népesség összevetve az össznépességgel és a munkaképes korosztály számával.

A vizsgálatba bevont mutatók a következők:

- a népesség száma
- a reál GDP éves értéke 2015 évi árszínvonalon, EUR egységben mérve
- a reál GDP egy főre jutó értéke EUR egységben mérve
- a foglalkoztatottak száma évente
- a munkanélküliek száma évente
- a nem dolgozó, nem tanuló fiatalok száma évente, %
- a munkanélküliségi ráta, %

- a szegénységi ráta, %

Ezeket a mutatókat a Közép-romániai fejlesztési régióra nézve, és a Románia egészére is összegyűjtöm, majd elemzem.

Az elemzések során egyrészt a mutatók éves átlagos változását vizsgálom három időszakra vonatkozóan:

- a pandémia előtti időszak: 2015-2019, a 2015-ös évhez viszonyítva
- a pandémia alatti két év: 2020-2021, a 2019-es évhez viszonyítva
- a pandémia utáni két év: 2022-2023, a 2021-es évhez viszonyítva.

5. Néesség- és életszínvonal változás a pandémia után

Az 1. táblázatban összefoglaltam a COVID- 19 járvány előtti 5 év mutatóinak változását, majd a járvány utáni 2 év mutatóinak változását (Eurostat, 2024, ADR, 2022-23-24).

1. táblázat: Főbb társadalmi és gazdasági mutatók 2015-2023, Közép-régió és Románia

ÉV	néesség	reál GDP 2015- ös árszinten	szegénységi ráta	munkanélkülisé-gi ráta	nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok
	fő	Millió EUR.	%	%	% (15- 24 éves korosztály %-a)
COVID- 19 előtti időszak, Közép-régió					
2015	2 350 147	17762,42	38,5	71,9	28,2
2016	2 341 964	19106,95	33,4	50,1	24,6
2017	2 332 785	21050,03	29,7	41,5	22,3
2018	2 325 371	22592,25	27,6	39,4	23,9
2019	2 318 272	23322,05	28,2	51,6	22,7
COVID- 19 alatti évek, Közép-régió					
2020	2 314 826	22670,96	30,3	69,7	24,3
2021	2 302 833	23616,13	30,6	48,6	23,6
COVID- 19 utáni időszak, Közép-régió					
2022	2 273 344	24840,98	31,7	52,0	24,4
2023	2 280 856	36215,50	30,1	41,5	20,1
COVID- 19 előtti időszak, Románia					
2015	19 870 647	160287,85	18,8	8,4	18,1
2016	19 760 585	169305,87	18,9	7,2	17,4
2017	19 643 949	186398,99	17,4	6,1	15,2
2018	19 533 481	197993,75	15,3	5,3	14,5
2019	19 414 458	207284,86	15,7	4,9	14,7
COVID- 19 alatti évek, Románia					
2020	19 328 838	199228,91	14,9	6,1	14,8
2021	19 201 662	209713,79	15,5	5,6	18,0
COVID- 19 utáni időszak, Románia					
2022	19 042 455	220187,22	14,5	5,6	17,5
2023	19 054 548	206449,22	14,3	5,6	17,4

Az 1. táblázatból jól látszik, hogy a népesség száma nagy mértékben csökkent, főként a járvány okozta elhalálozások miatt és a járvány okozta egyéb betegségekből fakadó elhalálozások miatt. Az elhalálozások mellett a népesség ilyen mértékű csökkenésének oka a

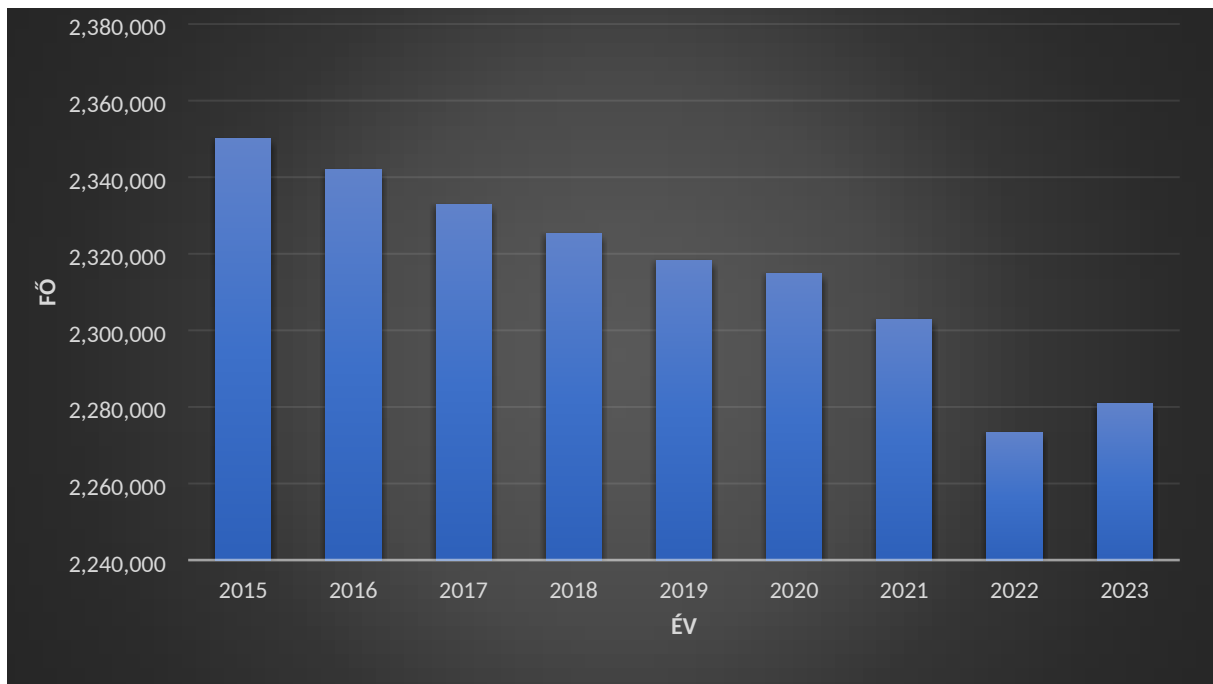
születések számának a csökkenése is. A táblázat alapján a népesség számának iránya már a járvány előtti években is csökkenésnek indult a Közép-romániai régióban. Ennek oka a népesség kivándorlása, a munkaerőpiac kihívásai, a népesség elöregedése, a gazdasági és politikai instabilitás.

Sok Közép-romániai fejlesztési régió területén élő fiatal választja az ország elhagyását a jobb munkalehetőségek reményében más európai országokba (Németország, Hollandia, Spanyolország stb.) vagy akár az Egyesült Államokba. Ez a kivándorlás a népességcsökkenés egyik fő tényezője, mert sokan ezekben az országokban is maradnak és nem térnek haza. A munkaerőpiac instabilitása, az alacsony bérek miatt abszurd módon egyszerre munkanélküliség és munkaerő hiánya alakult ki. Ez tovább ösztönzi a kivándorlást. A népesség elöregedése is szerepet játszhat a népességcsökkenésben. Az idős lakosság nagyobb része már nem termékeny, és az elhalálozási arány magasabb a születési aránynál. A gazdasági és politikai instabilitás befolyásolja a párok döntését a gyermekvállalásról vagy az ország elhagyásáról. A gyermekvállaló párok életkora egyre magasabb, mert a legtöbben gyermekvállalás előtt megalapozzák a jövőjüket, sok embernek fontos az oktatás és a karrierjük kialakítása mielőtt gyermeket vállalnak. Az oktatási rendszer és a munkaerőpiac elvárásai miatt sokan késleltetik a gyermekvállalást, vagy kevesebb gyermeket nemzenek.

5.1 Népeségváltozás

A Közép-romániai fejlesztési régióban történő népeségváltozás mutatja, hogy a régió lakossága hogyan változott egy adott időszak alatt. A népeségváltozás lehet növekedés vagy csökkenés, és számos tényezőtől függően változhat.

Ha a Közép-romániai fejlesztési régióban a népesség nő, ez általában pozitív jele lehet a régió gazdasági és társadalmi fejlődésének. A népeségnövekedés lehet eredménye a jobb gazdasági kilátásoknak, az infrastruktúra fejlesztésének, a munkahelyteremtésnek és az oktatási lehetőségeknek. Ebben az esetben a régió vonzóbb lehet a lakosok és a vállalkozások számára, ami hozzájárulhat a gazdasági növekedéshez és az életminőség javulásához.

4. ábra: A népesség alakulása a Közép-régióban, 2015-2023.

Forrás: A szerző saját szerkesztése

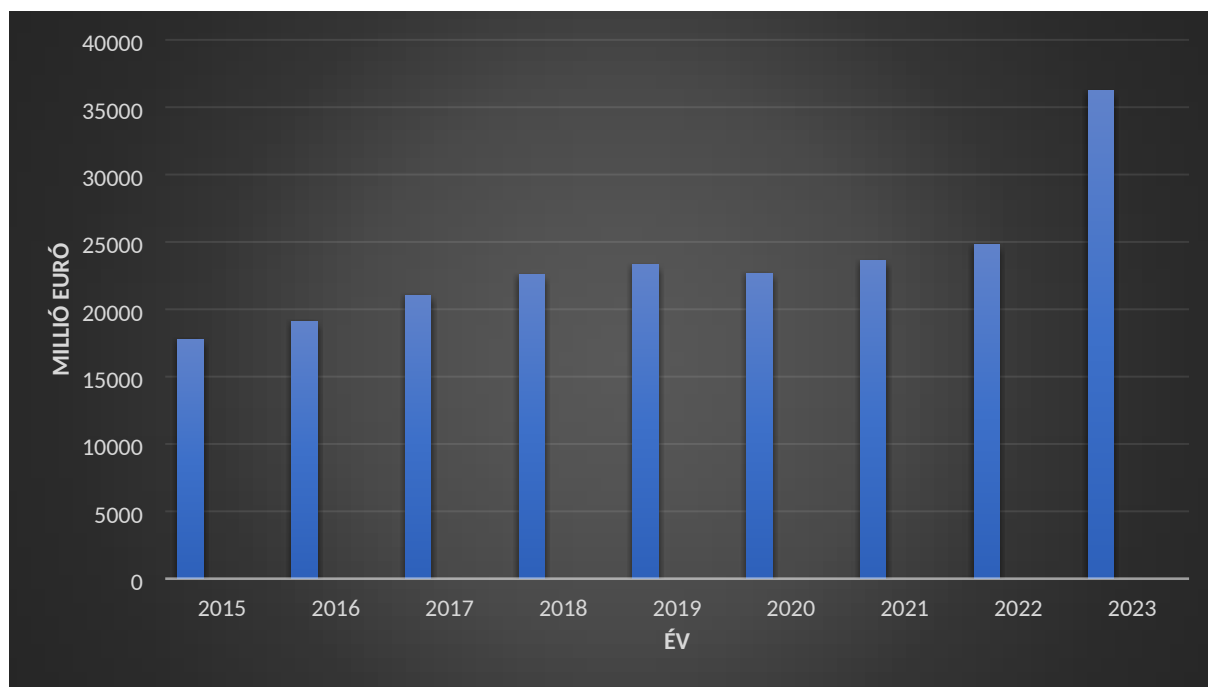
A 4. ábrából látszik, hogy a népesség száma nagy mértékben csökkent 2022-re. 2015-höz képest 2022-re 76 803-al kevesebb ember élt a Közép-romániai fejlesztési régióban. Ez 3,26%-os csökkenés. Ehhez képest 2023-ra minimális népesség növekedés észlelhető, 0,33%-os növekedés. Ennek oka lehet, hogy a járvány idején az emberek sokszor átértékelték prioritásaikat és életstílusukat. Néhányan úgy dönthettek, hogy a bizonytalanság és a veszélyhelyzet ellenére mégis gyermeket vállalnak. Sokan, akik a járvány miatt haza kényszerültek jönni, már itthon kerestek munkát és próbálnak megélni.

A romániai népességváltozási trendekhez képest a 2021 utáni népességnövekedés a közép-romániai régióban erőteljesebb, mint az országos átlag, hiszen míg országosan mindössze 12 ezer fős népességnövekedés észlelhető, a közép-romániai régióban, amelynek össznépessége alig több, mint Románia 10%-a, 9 ezer fős, azaz arányaiban sokkal nagyobb mértékű a növekedés.

5.2 Reál GDP alakulása

A GDP az egy ország által termelt javak és szolgáltatások összértékét jelöli meg egy adott időszak alatt.

A GDP a nemzetgazdaság teljes teljesítményét méri, és fontos mutatója annak, hogy egy ország gazdasága mennyire erős vagy gyenge.

5. ábra: A Reál GDP alakulása 2015-ös árszinten, a Közép-régióban, 2015-2023.

Forrás: saját szerkesztés Eurostat adatok alapján

A Közép-romániai fejlesztési régióban az összes GDP a COVID-19 járvány előtt is fokozatos növekedésnek indult, de a járvány utáni két évben még jobban megnövekedett. A reál GDP Romániában a pandémia utáni években, 2022-ben és 2023-ban is tovább csökkent, a Közép-régió ezzel szemben a 2023-as növekedéssel a válságból való gyorsabb kilábalás esélyét tükrözi.

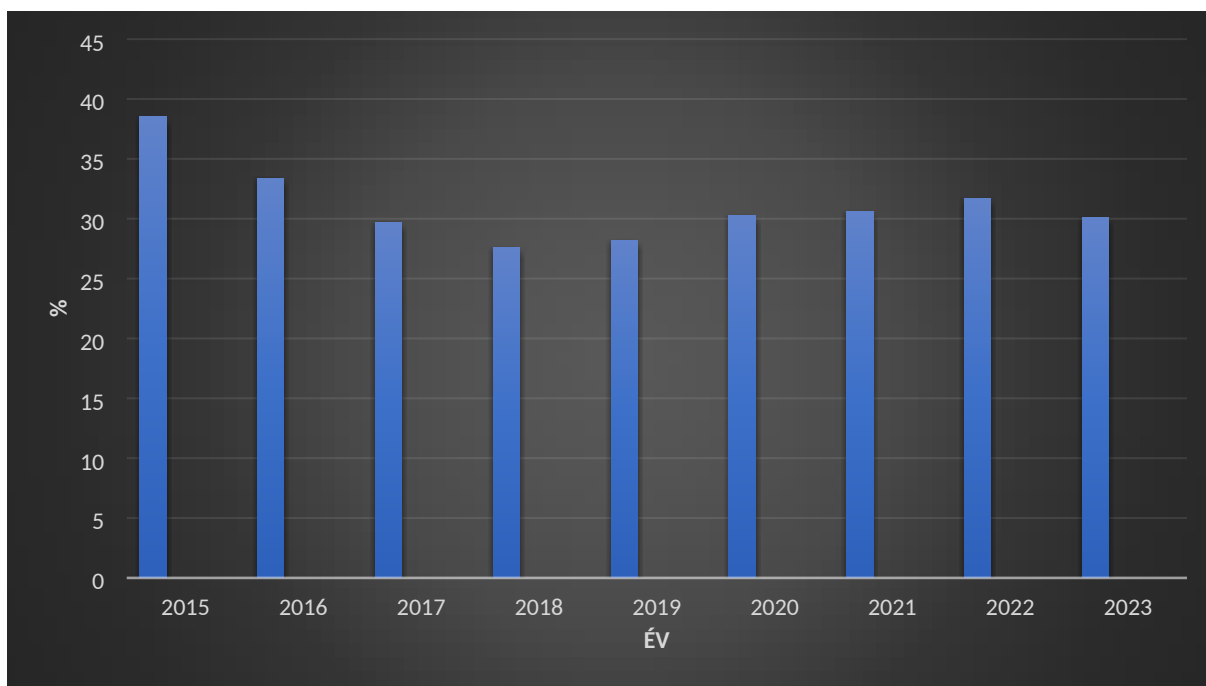
5.3 Szegénységi ráta

A szegénységi ráta azt mutatja, hogy a Közép-romániai régió hány százaléka él az adott ország vagy régió szegénységi küszöb alatt. A szegénységi ráta az egyik legfontosabb mutató a szegénység mérésére és értékelésére, és segít az emberek életszínvonalának és jólétének megértésében. Az emberek jövedelmének egy bizonyos százalékát határozza meg mint küszöböt, amely alatt valaki szegénységben él. Általánosságban elmondható, hogy a

szegénységi ráta az alapvető megélhetési költségek és az emberek rendelkezésre álló jövedelem közötti különbséget méri.

A szegénységi ráta magas szintje azt jelzi, hogy az emberek nagy része nem rendelkezik elegendő jövedelemmel a megfelelő élethez, amely alapvető szükségleteiket és szolgáltatásaikat fedezi, például az élelmiszert, lakhatást, egészségügyi ellátást és oktatást.

A szegénységi ráta mérése fontos a társadalompolitika és a fejlesztési programok tervezése és végrehajtása szempontjából, mivel segít azonosítani azokat a csoportokat és régiókat, amelyeknek a legnagyobb szükségük van támogatásra és erőforrásokra. Ez lehetővé teszi a kormányok és más érdekelt felek számára, hogy hatékony intézkedéseket hozzanak a szegénység csökkentése érdekében, például a szociális juttatások, a munkahelyteremtés és az oktatás terén.

6. ábra: A szegénységi ráta alakulása a Közép-régióban, 2015-2023.

Forrás: A szerző saját szerkesztése

A Közép-romániai fejlesztési régióban 2015-ben nagyon magas volt a szegénységi ráta. A teljes népesség 38,5%-a a megfelelő életszínvonal alatt élt, nem rendelkezett elegendő jövedelemmel alapvető szükségleteik ellátásához. Ez nagyon magas mutató. Az ezt követő években a szegénységi ráta folyamatosan csökkent 2018-ig. Ekkor volt a legalacsonyabb, 27,6%. A COVID-19 járvány hatására újra megnövekedett, 2022-re 31,7%-ra növekedett. A munkahelyek elvesztése, a leépítések, a bérek csökkentése mind- mind a szegénységi ráta növekedését

eredményezte. A bevezetett korlátozások következtében piacosok, utcai árúsok, napszámos munkások a teljes bevételüket elveszítették. Az ilyen foglalkozásokban dolgozók gyakran nem rendelkeznek megtakarítással vagy más biztonsági hálóval, így könnyen szegénységbe süllyedhetnek.

Az online oktatás sok gyermek számára oktatási hátrányokat és képességvesztést jelentett. A gyengébb képességű vagy addig is nehéz anyagi helyzetben élő családok gyermekei vagy egyáltalán vagy kis mértékben vettek részt az oktatásban. Ez hosszú távon is negatív hatással lehet a jövőbeli jövedelemlehetőségeikre és a szegénység ciklusának megtörésére. Ennek a rétegnek a nagy része ha kiesik az oktatásból, többet nem is ül vissza az iskolapadba. Nem járnak iskolába, de még munkaképtelenek, képzetlenek, gyakran írástudatlanok, a munkáltatók elvárásainak nem megfelelőek.

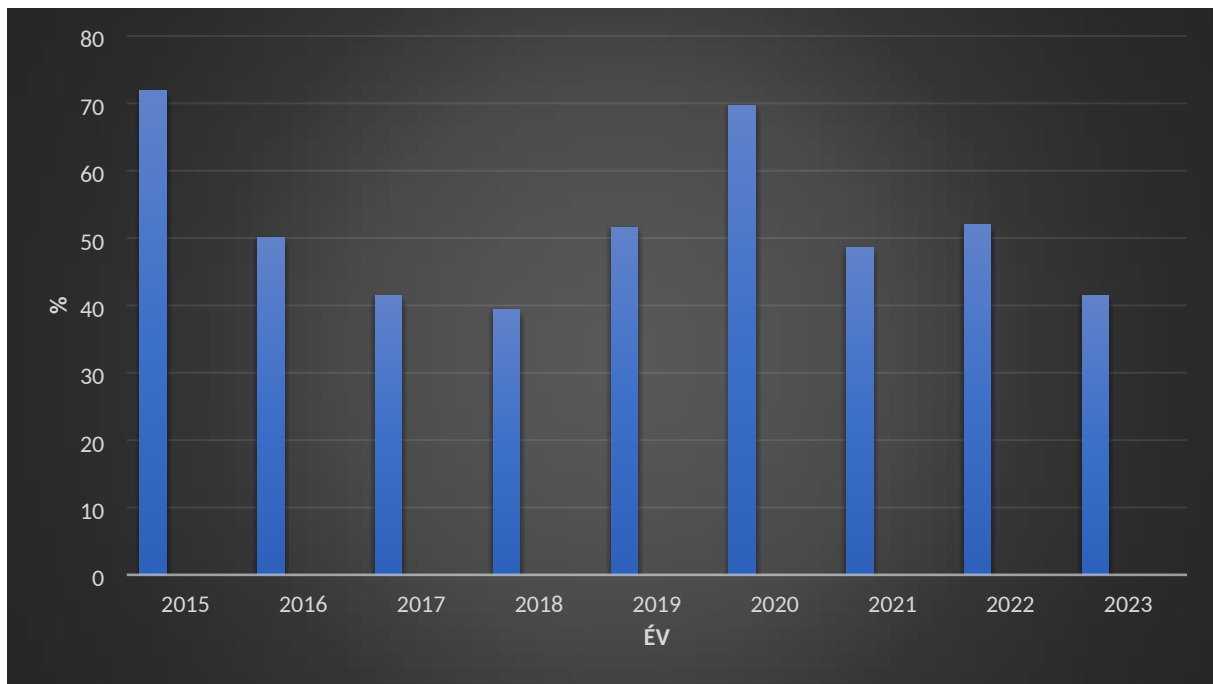
A járvány előtt szegénységben élő népesség tehát még jobban elszegényedett. Ennek az elszegényedésnek a következménye a betegek számának a növekedése is. A nem megfelelő higiénia, az orvosi ellátásokra nem elegendő anyagiak, a mozgáskorlátozottság, az elégtelen táplálékbevitel és más alapszükségletek hiánya összefüggésbe hozható a népesség csökkenésével is.

A 6. ábra mutatja, hogy a 2018-ig szépen csökkenő szegénységi ráta 2019-ben növekedésnek indult, majd a COVID-19 járvány kitörésének évében, azaz 2020-ban egyre növekedett. A 2022-ben mutatott 31,7%-os szegénységi ráta már nagyon nagy mértékű visszafejlődést jelentett a régióban. Amit sikerült évről-évre letornászni, az életszínvonalat javítani a szegénységi ráta tekintetében, az a járvány okozta következmények hatására felugrott.

A szegénységi ráta az országos átlagnak több, mint kétszerese. Bár az időbeli tendenciák az országoshoz hasonlóak, de a régió lényegesen kedvezőtlenebb jövedelmi helyzetét tükrözi a régió magas értéke.

5.4 Munkanélküliségi ráta

A munkanélküliségi ráta azt mutatja, hogy az adott munkaképes korú lakosság hány százaléka áll munkanélküliségben nyilvántartásra az összes munkaképes korú lakossághoz viszonyítva. Ez egy fontos mutató a gazdasági helyzet értékelésében, és segít megérteni, hogy a Közép-romániai fejlesztési régióban mennyire aktív a munkaerőpiac.

7. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása a Közép-régióban, 2015-2023.

Forrás: A szerző saját szerkesztése

A munkanélküliségi ráta magas szintje arra utal, hogy a vizsgált régióban jelentős számú munkaképes korú ember nem talál munkát annak ellenére, hogy készen állnak és képesek dolgozni. Tehát munkaképes, egészséges emberek, vagy legalábbis nincs hivatalosan bejelentett egészségügyi problémája. A munkanélküliségi ráta segítségével felmérjük, hogy milyen mértékű a munkaerőpiacon tapasztalható kereslet a munkaerő iránt és milyen mértékben fejlődik a gazdaság.

A munkanélküliségi ráta a Közép-romániai régióban a COVID-19 járvány előtt és után is egyaránt magas volt. Ez számos problémára utalhat, például: gazdasági nehézségek, szociális és társadalmi instabilitás, lehetőségek hiánya, gazdasági teljesítmény visszaesése.

A 7. ábrából látszik, hogy a 2015-ös 71,9%-os nagyon magas munkanélküliségi ráta az ezt követő években szép ütemben csökkent. 2018-ra 39,4%-ra csökkent, ami nagyon jó eredmény, hiszen több, mint 45%-al csökkent a szegénységi ráta. 2019-re újra növekedés lehetséges fel, de igazán nagy növekedést 2020-ban mutattak ki. 2022-re újra csökkent munkanélküliségi ráta százalékos mutatója, bár még így is csak a 2018-as szintre esett vissza. Ez stagnálásnak tűnhet, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a két időpont között volt a COVID-19 világjárvány, úgyhogy valójában ez jó eredménynek számít, hogy a járvány előtti és utáni évben a munkanélküliségi ráta hasonló értékeket mutat. Láthatjuk, hogy a járvány

alatti években a mutató sokkal magasabb volt. Ez elméletben tehát azt jelenti, hogy akik a járvány előtt dolgoztak és közben esetleg elveszítették munkahelyeiket, azoknak a járvány végére sikerült újra munkába állni. Mindazon által a 2020- ban mutatott 69,7%- os munkanélküliségi ráta nagyon magas mutató. 2023-ra ez több, mint 28%-al csökkent, 41,5%-ra.

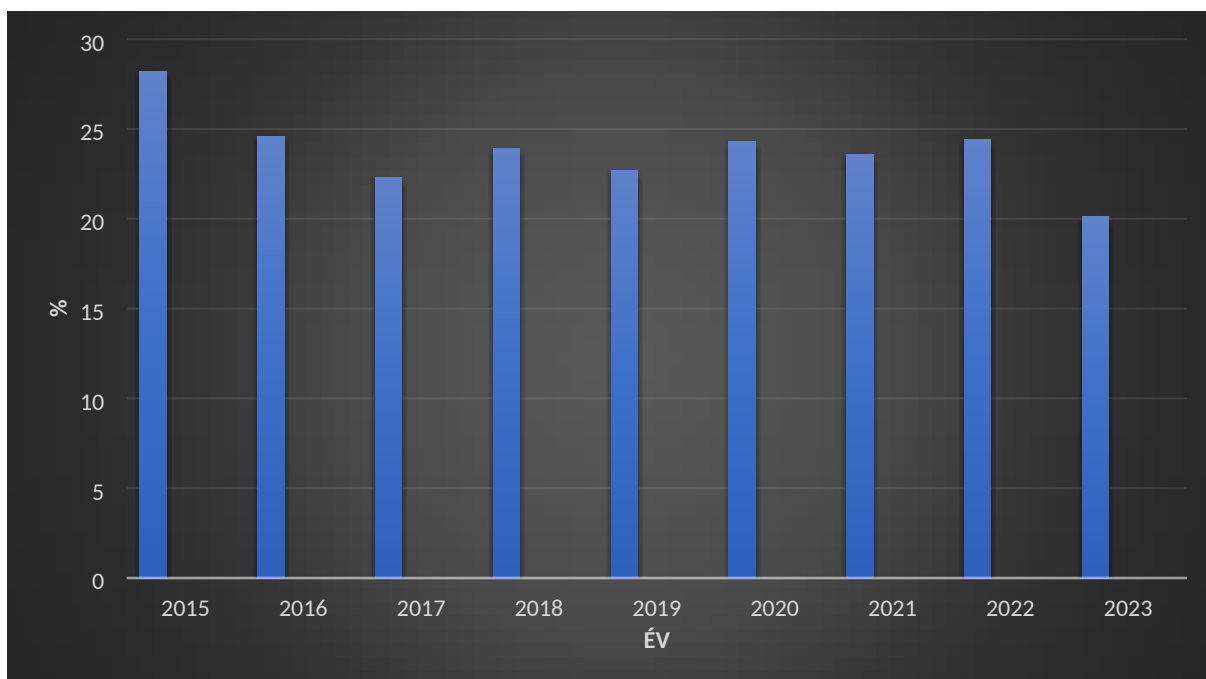
A magas munkanélküliségi ráta számos kihívást jelenthet a régió számára, és sürgős gazdasági és társadalmi intézkedéseket igényel a javításhoz és a munkaerőpiaci helyzet javításához.

Az országos átlaggal összevetve a munkanélküliségi ráta egy nagyságrenddel magasabb a régióban, tehát a munkaerőpiaci helyzet itt sokkal kedvezőtlenebb, mint az ország egészében. Mindez persze minden bizonnyal a főváros átlagnál sokkal jobb helyzetével is magyarázható, ami az országos átlag mutatóját sokkal jobbá teszi, mint a vidéki régiók helyzete.

5.5 Nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok

A nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok mutatója fontos információkat nyújthat a Közép-romániai fejlesztési régióban tapasztalható fiatalok helyzetéről és a régióval kapcsolatos társadalmi és gazdasági kihívásokról. Ez a mutató arra utal, hogy hány fiatal van, aki sem munkába, sem iskolába/ egyetemre vagy képzésre nem jár.

Ha ez a mutató magas a régióban, ez általában arra utal, hogy komoly kihívásokkal küzdenek a fiatalok beilleszkedés és foglalkoztatás terén.

8. ábra: A nem dolgozó, nem iskolába járó fiatalok aránya a 15-24 éves korosztály %-ában a Közép-régióban, 2015-2023.

Forrás: A szerző saját szerkesztése

A nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok alatt a Közép-romániai fejlesztési régióban a 15 és 24 év közötti korosztályt tekintjük. A 2015-ös 28,2%-os arányhoz képest ez a mutató minden vizsgált évben kisebb. A 2020 és 2021-es években az előző évekhez hasonló ingadozás figyelhető meg. 2019-hez képest 2020-ban 1,6%-os, 2021-ben pedig 0,9%-os növekedést mértek. 2022-ben, a COVID-19 után a járvány következményei miatt magas a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok száma.

A 8. ábrából látszik, hogy bár a járvány alatti és utáni évben ez a mutató felugrott, 2023-ban szépen lecsökkent. A COVID-19 járvány előtti öt vizsgált évnél is alacsonyabb a 2023-as mutató: 20,1%. Az lenne pozitívum, ha ez a mutató minél alacsonyabb lenne, hiszen annál jobb lenne a régió életszínvonala is.

Az országos átlag mutatói a régió mutatóinál jobbak, átlagosan 5-10%-kal kisebb ez a ráta a régió adataihoz képest. A mutató ingadozása a pandémia előtti évekre is jellemző, és a pandémia alatti megemelkedett értékek az országos adatokban is kimutathatók.

6. Mutatók összehasonlítása

6.1 A Közép régió mutatóinak változása a járvány előtt, alatt és után

Az egyes adatsorok átlagos változását a Centru régióra és Románia egészére három időintervallumban vizsgálom:

- 🕒 Covid előtti évek: 2015- 2019 közti változás
- 🕒 Covid alatti évek: 2020- 2021 közti változás
- 🕒 Covid utáni évek: 2022- 2023 közti változás

2. táblázat: A társadalmi-gazdasági változások éves üteme a járvány előtt, alatt és után

Forrás: saját számítások

Mutató	válság előtt (2015-2019)	válság évek (2020-2021)	válság után (2022-2023)	válság előtt (2015-2019)	válság évek (2020-2021)	válság után (2022-2023)
	Közép-régió,			Románia,		
	éves átlagos változás, %			éves átlagos változás, %		
reál GDP	7,825	0,630	26,675	7,330	0,586	-0,778
reál GDP/fő	8,276	2,356	27,414	8,090	1,146	-0,398
Népesség	-0,339	-0,333	-0,477	-0,574	-0,548	-0,383
	éves átlagos százalékpontos változás			éves átlagos százalékpontos változás		
Nem dolgozó nem tanuló fiatalok aránya	-1,38	0,45	-1,75	-0,85	1,65	-0,30
Szegénységi ráta	-2,58	1,20	-0,25	-0,78	-0,10	-0,60
Munkanélküliségi ráta	-5,08	-1,50	-3,55	-0,88	0,35	0,00

A 2. táblázatbeli számításaim alapján a változások éves ütemét vizsgálva a válság előtt, összevetve a Közép-romániai fejlesztési régiót Románia egészével láthatjuk, hogy a Közép-romániai régióban az éves átlagos változások százalékos értékei társadalmi és gazdasági szempontból pozitívabb eredményeket mutatnak Románia egészével szemben.

A reál GDP éves átlagos változása mindkét területen pozitív, vagyis növekedést mutat. A Közép-romániai régióban 0,495%-ponttal magasabb ez a növekedés, mint Románia egészében. Az egy főre jutó reál GDP változása ugyancsak a Közép-romániai régióban magasabb, 0,186%-ponttal. A népességszám változás éves üteme negatív eredményt mutat, tehát a népesség csökkent a Közép-romániai régióban és Romániában egyaránt. Romániában azonban gyorsabb a népesség

számának csökkenése, a válság előtt évente átlagosan 0,235%-ponttal gyorsabban fogyott a népesség, mint a Közép- régióban.

A válság előtti évekbeli százalékpontos változások – azaz a szegénységi ráta, a munkanélküliségi ráta, és a nem dolgozó, nem tanuló fiatalok aránya változását mérő mutatók – Románia egészében pozitívabb értékeket mutatnak, mint a Közép- régióban, ami ismét a Közép-régió kedvezőbb tendenciáira utalnak, hiszen ezeknek a mutatóknak a csökkenése jelenti a társadalmi- gazdasági helyzet javulását. A nem dolgozó és nem tanuló fiatalok aránya, a szegénységi ráta és a munkanélküliségi ráta egyaránt gyorsabban csökken a Közép- régióban, mint Romániában. A csökkenés üteme évi átlagosan 0,53%- ponttal gyorsabb a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok arányát tekintve a COVID- 19 előtti években a Régióban, mint Romániában. A szegénységi ráta tekintetében az éves átlagos csökkenés 1,8%-ponttal gyorsabb a régióban, és a munkanélküliségi ráta esetében ez az eltérés kiemelkedő, a ráta 4,2%-ponttal gyorsabb ütemben csökken a Közép- régióra nézve, mint az ország egészében. A számítások alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a Közép- romániai fejlesztési régióban a járvány előtti öt évben a népesség számának, a GDP- nek és az egy főre jutó GDP- nek a tendenciái jobbak, mint az egész Romániában, ugyanakkor a szegénységi ráta, a munkanélküliségi ráta és az inaktív fiatalok aránya, bár jóval kedvezőtlenebb az országos átlagnál, de sokkal gyorsabb pozitív változást (azaz csökkenést) mutat, mint az országos átlagé. Tehát a Közép- régió területén élő lakosság életszínvonala összességében gyengébb, mint a teljes országban élő lakosság életszínvonala, de a változások pozitív irányba mutatnak.

A válság alatti években a Közép- romániai fejlesztési régióban a reál GDP változásának éves üteme, bár alacsony, még mindig meghaladja a romániai átlagos ütemet. Ezek kis mértékű változások, de pozitívum, hogy nem negatív az érték tehát nem csökkent a reál GDP. Ez azt jelenti, hogy a Közép- régió gazdaságilag kicsivel jobban fejlődött a válság alatt is, mint az ország egésze. Az egy főre jutó reál GDP esetében is hasonló következtetéseket vonhatunk le, ugyanis a Közép- régióban 1,210%-ponttal gyorsabb volt az éves átlagos növekedés a COVID- 19 világjárvány alatt, mint egész Romániában.

Ahogy az 5.1 fejezetben említettem, a népesség 2015 óta egyre csökken, egyetlen évben sem figyelhető meg népességnövekedés. Így volt ez a válság alatti években is, a Közép- régióban -0,333%- os értéket mutathatunk ki, Romániában pedig -0,548%- ot. A Közép- régióban kisebb volt a népesség százalékos éves átlagos csökkenése, ami tehát kedvezőbb, mint az országos érték.

Az éves átlagos százalékpontos változásokat megfigyelve Romániában több, mint háromszor olyan gyorsan növekedett a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok aránya a COVID- 19 éveiben, mint a Közép- régióban. A Közép- régióban valamivel jobbak voltak az oktatási körülmények, a szervezés, a home office kihasználtsága. A munkanélküliségi ráta 2020- ban nagyon magas volt a teljes országban és a régióban egyaránt, de az éves átlag százalékpontos változásai alapján a Közép- régióban csökkent a mutató, míg az ország egészében növekedett. A szegénységi ráta a Közép- régióban növekedett, az országban pedig kis mértékben csökkent, ami azt jelenti, hogy a régióban jellemzőbb volt az elszegényedés.

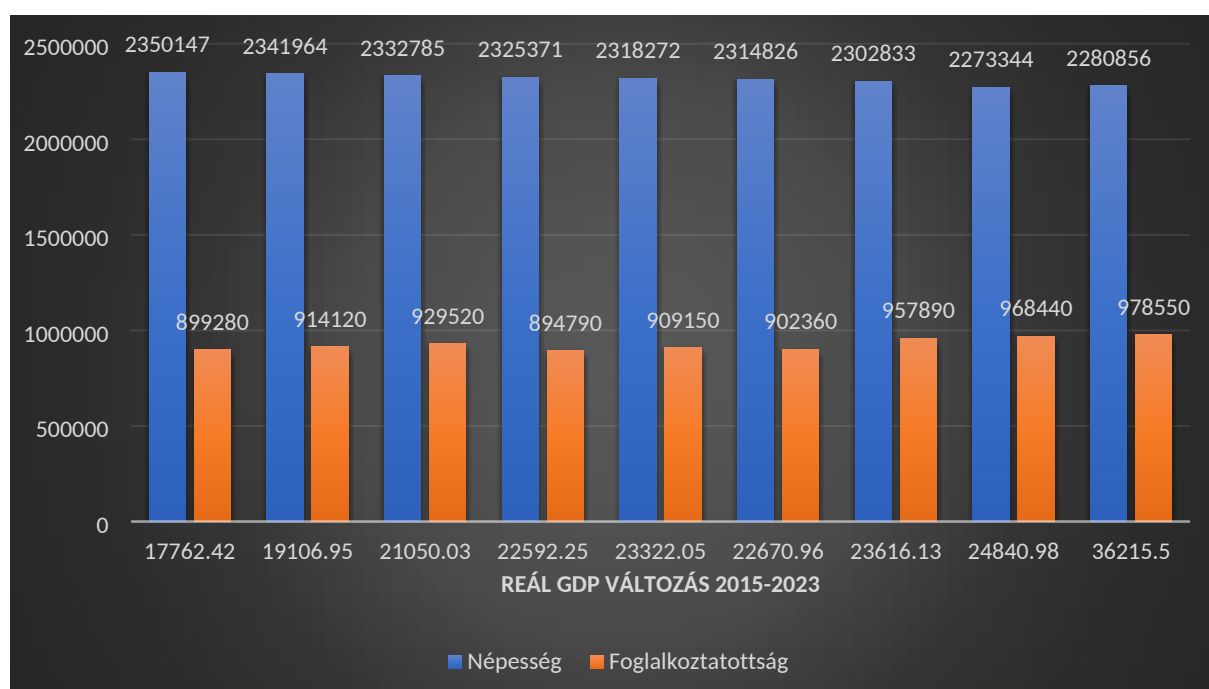
Összességében a COVID- 19 vilájárvány éveit számított társadalmi- gazdasági változások alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Közép- romániai fejlesztési régió könnyebben átvészelte a válság éveit, a teljes Romániával összevetve jobb éves változókat produkált.

A válság utáni két éves időintervallumot vizsgálva az éves átlagos változások tekintetében a Közép- régióban és Románia egészében a mutatók egy társadalmi és gazdasági zavartságra utalnak. A Közép- régió belüli reál GDP és egy főre jutó GDP éves átlagos százalékos rohamos növekedése nagyon pozitív eredmény, ugyanakkor a népesség csökkenése nagyobb mértékű, mint a válság előtt és alatti átlagos éves csökkenés. Csökkent a szegénységi ráta, a munkanélküliségi ráta és az inaktív fiatalok százalékos mutatója is. A válság utáni években a Közép- romániai fejlesztési régióban vizsgált mutatók a népességet kivéve pozitív változást mutatnak, a helyzet javulására utalnak. Ezzel párhuzamosan Románia sokkal nehezebben stabilizálódik. A népesség számának százalékban mért csökkenése valamivel kevesebb, mint a Közép- régióban, de ezen kívül minden tekintetben negatívabb értékeket mutat. A reál GDP és az egy főre jutó reál GDP csökkent, míg a Közép- régióban növekedés tapasztalható. Romániában nem csak a Közép- régióhoz képest van GDP csökkenés, de még a válság alatti éveknél is rosszabb irányú változások tapasztalhatók, Románia nehezen és lassan tud újra lábra állni a COVID- 19 járvány gazdasági és társadalmi rombolása után. Bár a nem dolgozó nem tanuló fiatalok aránya és a szegénységi ráta is csökkenő tendenciát mutat, ennek éves üteme lassabb, mint a válság előtti időszaké, a munkanélküliségi ráta pedig stagnál, a Közép- régióban mért csökkenéssel szemben.

Ahogy az egész világot, Romániát és azon belül a Közép- romániai fejlesztési régiót egyaránt megviselte a válsághelyzet, azonban a három időintervallum elemzése után az a következtetésem, hogy a Közép- régió helyzete hatékonyabban stabilizálódik.

6.2 A jövedelmi és foglalkoztatási helyzet összefüggései a vizsgált időszakban

A Közép-romániai fejlesztési régió gazdasági és társadalmi helyzetét számos tényező befolyásolja, köztük a jövedelmi szint és a foglalkoztatottság. A 2015- 2023 közötti időszakban ez a régió számos változáson ment keresztül, köztük a COVID- 19 világjárványon is, amelyek hatással voltak a lakosság demográfiai és foglalkoztatottsági helyzetére.

9. ábra: Népesség és foglalkoztatottság alakulása a reál GDP- hez képest a Közép- romániai régióban

Forrás: A szerző saját szerkesztése

A 9. ábrában a népesség és foglalkoztatási helyzet összefüggéseit vizsgálom a COVID- 19 járvány előtti 5, alatti 2 és utáni 2 évben. Ezt a 9 éves időszakot a Közép- romániai fejlesztési régióon belül vizsgálom és egy ábrában jelenítem meg a teljes intervallumot.

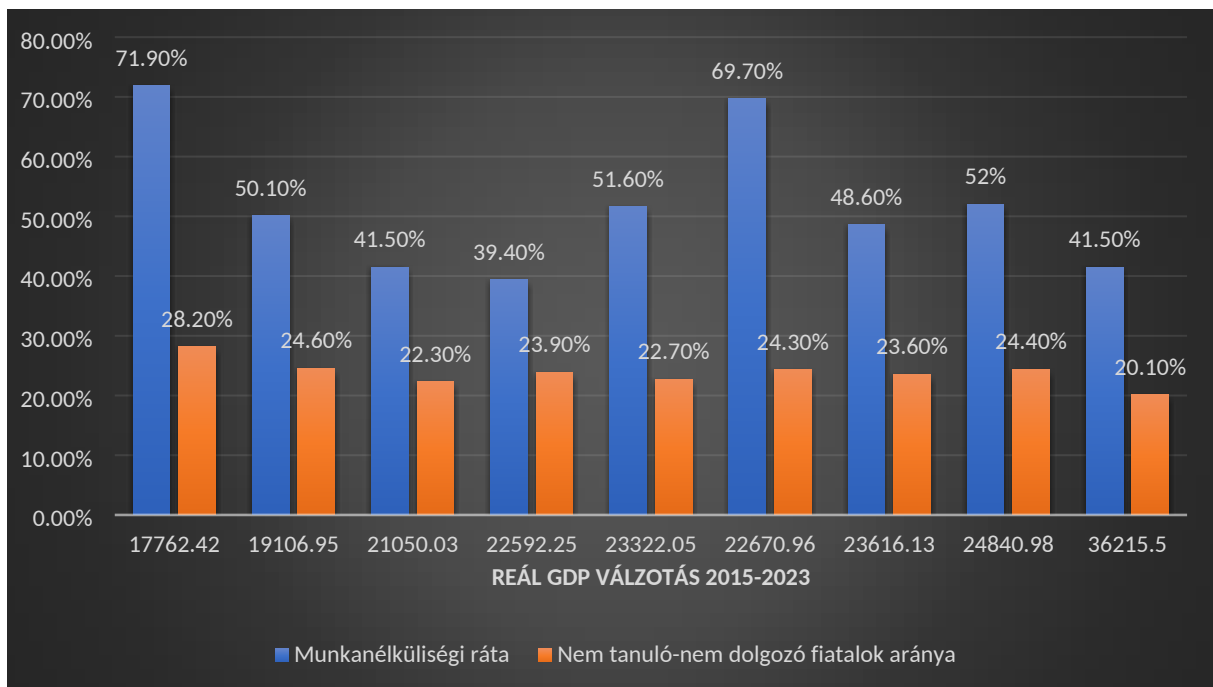
A vízszintes tengelyen a reál GDP változás értékei, a függőleges tengelyen pedig a népesség száma és a foglalkoztatottak száma látható.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a GDP növekedése és a foglalkoztatottság növekedése között pozitív összefüggés van, és fordítva: a GDP csökkenése gyakran csökkenti a foglalkoztatottságot is. A reál GDP értéke 2015-től 2019- ig évente átlagosan 7,825%- ot

növekedett. A válság első évében, azaz 2020-ban visszaesést tapasztalhattunk, majd újra fokozatos növekedést. Ugyanakkor a népességváltozás tekintetében egyetlen évben sincs növekedés, 2015 óta változatlanul csökken a mutató. A foglalkoztatottak száma 2015- 2018 intervallumban növekedett. 2018- ban visszaesést észlelhetünk, 2019- 2020-ban kisebb növekedést, majd 2021- ben nagyobb léptékben való növekedést figyelhetünk meg. A GDP alakulásához képest a népesség száma csökkenő, a foglalkoztatottak száma növekvő tendenciákat mutat.

A GDP növekedése azt jelzi, hogy a gazdaság teljesítménye javul, több termék és szolgáltatás készül, nő a termelés és a kereslet. Ennek eredményeként a vállalkozások több munkaerőt igényelnek, hogy kielégítsék a növekvő keresletet, így növekszik a foglalkoztatottság. Egy erős gazdasági növekedés általában több munkahely létrehozását eredményezi, míg a gazdasági visszaesés gyakran munkanélküliséget és foglalkoztatottság csökkenést von maga után.

A GDP változása jelentős hatással lehet a népesség alakulására is. A vizsgált időszakban a reál GDP növekedik, ami arra enged következtetni, hogy valószínűleg a népességszám is növekedik, de ez estünkben nem így van. Ha a GDP nő, az általában jobb életszínvonalat és nagyobb gazdasági lehetőségeket eredményez. Ez vonzóvá teheti a régió lakói számára, hogy ott maradjanak vagy oda költözzenek. Emellett a jobb gazdasági helyzet általában jobb egészségügyi ellátást, oktatást és egyéb közszolgáltatásokat is eredményezhet, ami hozzájárulhat a gyermekvállalási kedvhez és a népesség növekedéséhez. Viszont mint látjuk, a Közép- romániai fejlesztési régióban a 2015- 2023- as időintervallumban bár a GDP növekedett, a népesség száma csökkent. Ez azért lehetséges, mert a GDP-n kívül más gazdasági, demográfiai és társadalmi tényezők is szerepet játszanak ebben a folyamatban. Egy régióban a GDP növekedhet a technológiai fejlesztések vagy az automatizáció miatt, ami lehetővé teszi a termelékenység növekedését anélkül, hogy jelentősen növekedne a munkaerőigény. A 2.3- as fejezetben említett informatikai szektor dinamikus fejlődése is erre mutat rá. Emiatt a gazdasági növekedés nem mindig jár együtt a munkahelyteremtéssel és a népesség növekedésével.

10. ábra: A munkanélküliségi ráta és a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok arányának alakulása a reál GDP- hez képest a Közép- romániai régióban
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

A 10. ábra alapján látható, hogy a gazdasági növekedés milyen mértékben járul hozzá a munkanélküliségi és oktatási helyzet javulásához a Közép-romániai fejlesztési régióban. Az általam vizsgált időszakban a reál GDP növekedése pozitív hatással van ezekre a mutatókra. Ez azt mutatja, hogy a gazdasági fejlődés ösztönzi a foglalkoztatást és az oktatást. Ellenkező esetben fontos lenne a politikai és gazdasági intézkedések megfontolása annak érdekében, hogy javuljon a munkaerőpiaci helyzet és a fiatalok beilleszkedése a társadalomba.

Az ábrából kivehető, hogy a COVID- 19 járvány évei alatt a munkanélküliségi ráta nagyon megnövekedett. Több más tényező mellett ez is hozzájárult ahhoz, hogy csökkent a reál GDP mutatója. Ez maga után vont a nem tanuló és nem dolgozó fiatalok mutatójának növekedését. A régió azonban viszonylag rövid időn belül hatékonyan állította vissza gazdasági helyzetét. 2021-re, a járvány második felére már növekedést mutat a reál GDP érték és ezzel párhuzamosan csökkenést a munkanélküliségi ráta és a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok mutatója.

Határozottan kijelenthetjük, hogy a mutatók változásai közvetlen hatással vannak egymásra.

6.3 A munkatermelékenység változása a járvány előtt, alatt és után

A munkatermelékenység azt méri, hogy az adott régió munkavállalói mennyi terméket vagy szolgáltatást tudnak előállítani egy adott időszak alatt, esetünkben a járvány előtt (2015-2019), a járvány alatt (2020-2021) és a járvány után (2022-2023).

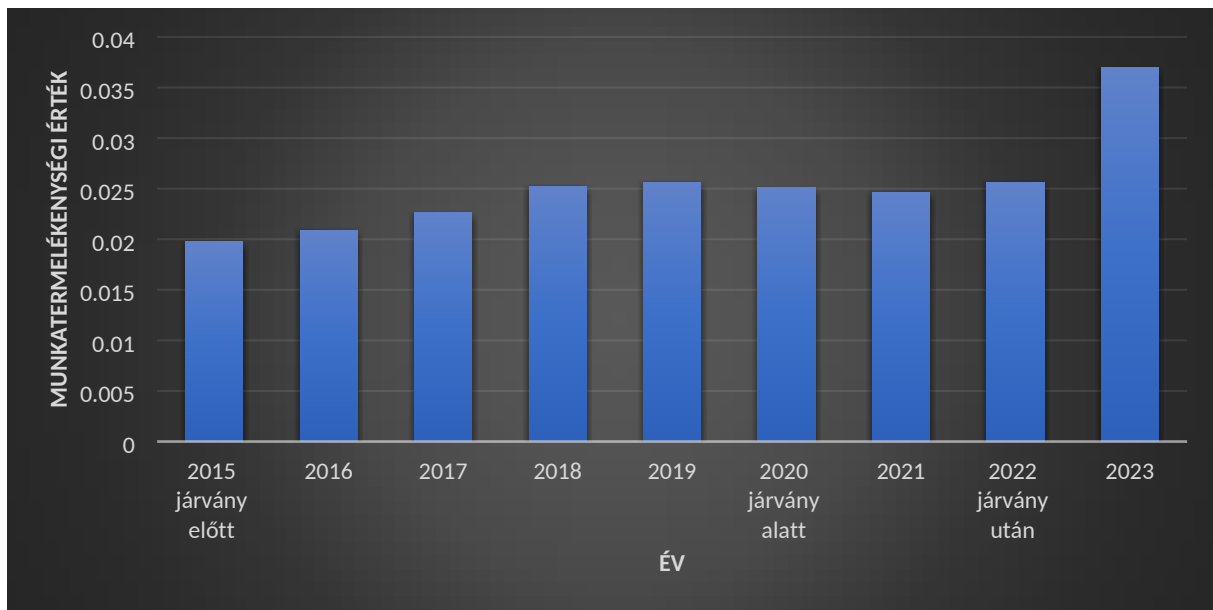
Ez a mutató fontos a régió gazdasági teljesítményének mérésében és elemzésében. Magas munkatermelékenység általában azt jelenti, hogy a régió munkavállalói hatékonyan dolgoznak, és a gazdaságuk versenyképes és hatékony. Ez hozzájárulhat a GDP növekedéséhez és a gazdasági fejlődéshez. Az alacsony munkatermelékenység viszont arra utalhat, hogy a régió munkavállalói kevésbé hatékonyak vagy az erőforrások kihasználatlanok a régión belül.

3. táblázat: A munkatermelékenység változása a járvány előtt, alatt és után a Közép-romániai régióban.

	járvány előtt					járvány alatt		járvány után	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
össz. GDP értéke (millió Eur.)	17762	19107	21050	22592	23322	22671	23616	24841	36216
foglalkoztatottak száma (ezer fő)	899,3	914,1	929,5	894,8	909,2	902,4	9579	968,4	978,6
munkatermelékenységi érték (ezer Eur./ fő)	19,752	20,902	22,646	25,249	25,653	25,124	24,654	25,651	37,009

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A 3. táblázatban kiszámolt munkatermelékenységi értékeket a régió belüli össz GDP és a foglalkoztatottak számának hányadosa adja. A következő grafikon a munkatermelékenység tendenciáját fogja bemutatni:

11. ábra: A munkatermelékenységi érték tendenciája a járvány előtt, alatt és után a Közép-romániai régióban (millió EUR/fő)

Forrás: A szerző saját szerkesztése

A munkatermelékenység tendenciája egyértelműen növekedést mutat. A vizsgált időszakban voltak kisebb visszaesések, azonban a 2015-ös munkatermelékenységi értékhez képest 2023-ra szinte dupájára növekedett. Ez önmagában is pozitív eredmény, de tekintve, hogy a két időpont között volt egy válság, méginkább jó eredménynek számít.

7. Összefoglalás, következtetések, javaslatok

Szakdolgozatomban a Közép-romániai fejlesztési régió gazdaságának fejlettségi mutatóit hasonlítottam össze a COVID-19 világjárvány előtti és utáni időszakban. A legfőbb vizsgált mutatók, amelyek alapján végeztem a számításaimat, a népesség, a GDP, a szegénységi ráta, a munkanélküliek és foglalkoztatottak száma és a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok száma volt. Valójában nem tudtam, milyen eredményekre számíthatok, ameddig be nem gyűjtöttem a szükséges statisztikai adatokat, de úgy sejtettem, hogy a járvány utáni évek gazdasági, társadalmi, demográfiai és szociális helyzete rosszabb lehet a járvány előtti évekénél. Arra voltam kíváncsi, hogy a COVID-19 járvány milyen hatással volt a gazdaságra, a régióban élő emberek életszínvonalára és nem utolsósorban a fiatalokra, azok jövőjének alakulására.

A kutatások és vizsgálatok illetve járvány előtti és utáni évek mutatóinak összehasonlítása után arra a következtetésre jutottam, hogy a Közép-romániai fejlesztési régió a vizsgált szempontok alapján szinte mindenben talpra állt. Mára már nagy mértékű GDP növekedés, a munkanélküliek és a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok számának csökkenése tapasztalható. A szegénységi ráta kissé magasabb a járvány utáni években, mint azelőtt, de valójában a járvány negatív hatásait tekintve még ez is jó eredménynek számít.

A kutatásom rávilágított egy fontos mutató rohamos csökkenésére. Talán az egyik legfontosabb tényező, maga a népesség számának csökkenése. A fejlődés alapja, mi magunk, az emberek. Hiszen egy bizonyos népességcsökkenés alatt a régió nem fogja tudni fenntartani magát. A népesség csökkenése aggasztó tendenciát mutat úgy a Közép-romániai fejlesztési régióban, mint az egész országban. 2019-től 2023-ig több, mint 15 ezer fővel csökkent a régió népességének száma. Nem szabad elmennünk a mellett sem, hogy az egyre csökkenő népesség elöregedni is látszik.

Az alacsony népességű régiókban csökken a gazdasági aktivitás, és ezáltal a közszolgáltatások iránti igény is csökkenhet. Ez eredményeként az infrastruktúra, mint utak, iskolák, egészségügyi intézmények stb., leépülnek vagy nem fejlődnek tovább, ami tovább ronthatja a régió versenyképességét. Veszélybe kerül továbbá a kultúránk, hagyományaink, identitásunk.

Úgy vélem, akkor tud egy régió fejlődni, ha a fejlődést hozó és fejlődésre képes társadalomnak nem kell külföldre mennie tisztességes fizetésért. Hogyha az országban olyan bérek lennének, amelyeket megkeresve nem lenne lehetetlen egy jó életszínvonalon élni, akkor valószínűleg sokkal többen maradnának itthon. Napjainkban, amikor szinte minden karnyújtásnyira van tőlünk és a távolság már nem akadály, annak érdekében, hogy a népesség itt maradjon, vonzóbbá kell tenni a régiót, az országot.

Lehetne például adókedvezményekkel, az infrastruktúra fejlesztéseivel, az egészségügyi és oktatási ellátás mihamarabbi javításával, valamint a munkaerő- piac lehetőségeinek bővítésével. Egy olyan szabályozási környezetet kell létrehozni, amely támogatja a vállalkozásokat és a munkavállalókat egyaránt. Az adókedvezmények és egyéb ösztönzők segíthetik a vállalkozásokat abban, hogy beruházzanak a régióba és munkahelyeket teremtsenek. Hiszen ha kevesebb adót kellene fizetni, akkor nagyobb béreket lehetne adni a munkavállalóknak. Az infrastruktúra fejlesztése, mint például az út- és közlekedési hálózat javítása, az energiaellátás biztonságának növelése és a digitális infrastruktúra kiépítése, vonzóbbá teheti a régiót mind a vállalkozások, mind a lakosság számára. Az egészségügyi és oktatási szolgáltatások minőségének javítása nemcsak az életszínvonal emelését segítheti elő, hanem hosszú távon a munkaerőpiac hatékonyságát is növelheti. A munkaerőpiac lehetőségeinek bővítése, például az oktatási és képzési programok kibővítése, az új technológiák és iparágak fejlesztése, és a vállalkozások számára vonzóbb feltételek biztosítása, elősegítheti a munkavállalók itthon tartását és a régióban való maradásukat.

Ezeknek az intézkedéseknek a megvalósítása lehetővé teheti, hogy a régió vonzóbbá váljon mind a lakosok, mind a vállalkozások számára, és hozzájáruljon a fenntartható gazdasági fejlődéshez és a társadalmi jóléthez.

Felhasznált Irodalom:

1. ADR (2022-23-24): Buletin Statistic Regional. (2022-2023-2024). <https://www.adrcentru.ro/dezvoltare-regionala-cat/buletin-statistic/> . Letöltve: 2024 március 10.
2. ADR (2024): Agentia Pentru Dezvoltare Regionala Rurala- Date demografice. <https://www.adrcentru.ro/date-demografice/> . Letöltve: 2024 március 10.
3. Enciclopedia Romaniei (2024): Regiunea de dezvoltare Centru . https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Regiunea_de_dezvoltare_Centru. Letöltve: 2024 március 10.
4. Eurostat (2024): Eurostat Database - Regional statistics by NUTS classification. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes?lang=en&display=list&sort=category . Letöltve: 2024 március 10.
5. Geo-Spatial Project (2022): Coronavirus COVID-19 România információs website, 2022. november. <https://covid19.geo-spatial.org/statistici/statistici-generale?chart=ziua-fata-de-cazuri-cumulative>. Letöltve: 2024 március 10.
6. György Ottilia - Orbán Endre (2021): Az élelmiszervásárlási szokások átalakulása a Covid-19 első hullámában Romániában és Magyarországon. *Gazdaság és Társadalom*, 2021/1. pp. 42-61
7. Haszán Zoltán (2021): Vége a harmadik hullámnak 444.hu, 2021. június 6. <https://444.hu/2021/06/06/vege-a-harmadik-hullamnak>
8. Horn Dániel - Bartal Anna Mária (szerk., 2022): Fehér könyv a Covid-19 járvány társadalmi gazdasági hatásairól. Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Budapest.
9. Nemes Nagy József (1997): Régiók, regionalizmus. „Educatio” 3. sz. pp. 407-423
10. Nemes-Nagy József (2005). Regionális elemzési módszerek . ELTE Regionális Földrajzi Tanszék Regionális Tudományi Tanulmányok sorozat 11. kötet Budapest
11. NNGYK (2023): Az Egészségügyi Világszervezet. - Feladatai-Tevékenysége. Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ. <https://egeszsegvonal.gov.hu/maradj-egeszseges/egeszsegugyi-vilagszervezet-who.html#>. Letöltve: 2024 március 10.
12. Sănătății, M. (2022): BULETIN DE PRESĂ . Săptămâna 13 - 19 .
13. Wikipédia (2023): Covid19 - koronavírus-járvány Romániában. https://hu.wikipedia.org/wiki/Covid19-koronav%C3%ADrus-j%C3%A1rv%C3%A1ny_Rom%C3%A1ni%C3%A1ban. Letöltve: 2024 március 10.
14. Wordometer (2024): <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/romania/>, Letöltés dátuma.2024. márc. 15.

Ábrajegyzék:

1. ábra: Fejlesztési régiók Romániában.....	7
2. ábra: Napi halálzási adatok 2020 februártól 2024 februárig Romániában	12
3. ábra: A COVID- 19 betegek száma 2020 decemberben Romániában.	14
4. ábra: A népesség alakulása a Közép-régióban, 2015-2023. Forrás: A szerző saját szerkesztése	21
5. ábra: A Reál GDP alakulása 2015-ös árszinten, a Közép-régióban, 2015-2023.....	22
6. ábra: A szegénységi ráta alakulása a Közép-régióban, 2015-2023.....	23
7. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása a Közép-régióban, 2015-2023.....	25
8. ábra: A nem dolgozó, nem iskolába járó fiatalok aránya a 15-24 éves korosztály %- ában a Közép-régióban, 2015-2023.	27
9. ábra: Népesség és foglalkoztatottság alakulása a reál GDP- hez képest a Közép- romániai régióban Forrás: A szerző saját szerkesztése	31
10. ábra: A munkanélküliségi ráta és a nem dolgozó és nem iskolába járó fiatalok arányának alakulása a reál GDP- hez képest a Közép- romániai régióban Forrás: A szerző saját szerkesztése	33
11. ábra: A munkatermelékenységi érték tendenciája a járvány előtt, alatt és után a Közép- romániai régióban (millió EUR/fő) Forrás: A szerző saját szerkesztése	35

Táblázatjegyzék:

1. táblázat: Főbb társadalmi és gazdasági mutatók 2015-2023, Közép-régió és Románia19
2. táblázat: A társadalmi-gazdasági változások éves üteme a járvány előtt, alatt és után.....28
3. táblázat: A munkatermelékenység változása a járvány előtt, alatt és után a Közép-romániai régióban.34

Nyilatkozatok:

NYILATKOZAT

ROZSA ADÉL (név) (hallgató Neptun azonosítója: DQMUNX) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre **javaslom**.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem**

Kelt: Keszthely, 2024. év április. hó 8. nap

belső konzulens
(Dr. Bacsi Zsuzsanna egyetemi tanár)

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakedolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: ROZSA ADÉL
A Hallgató Neptun kódja: DQMUNX
A dolgozat címe: A gazdasági fejlettség mutatóinak összehasonlító elemzése a Közép- romániai fejlesztési régió példáján
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Agrár- és Élelmiszergazd. Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Agrárgazdaságtani és Agrárpolitikai Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év április. hó 29. nap

Hallgató aláírása

Köszönetnyilvánítás:

Ezúton szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Dr. habil Bacsai Zsuzsannának a dolgozat elkészítéséhez nyújtott szakmai segítségéért! A szakmai tudáson túl a tőle kapott kitüntetett bizalom, naprakészség és barátságos biztatás nélkül ez a dolgozat sokkal silányabb volna.

Hálás a szívem azért a négy évfolyamtársamért, akik mára kedves barátaimmá váltak, külön köszönettel tartozom nekik. Az egymás állandó ösztönzése, ötletadó gondolatok, szakmai és lelki támogatások nélkül el sem jutottam volna ennek az útnak a végére!